

Naturskyddsföreningen

Södertälje-Nykvarn, Botkyrka-Salem

Upplevelserik skogsvandring i gränstrakterna mellan Grödinge Berga och Södertälje Hall

Den 20 oktober 2013 ordnade Naturskyddsföreningarna i Södertälje-Nykvarn och Botkyrka-Salem tillsammans en drygt fyra timmar lång skogsvandring på Grödingelandet, i trakterna mellan Berga och Hall. Vår guide var Bo Sigerlöv från Grödinge Vårsta; en man som visade sig inneha enorma kunskaper om Grödinge, från historik och arkeologi till natur och miljö. 18 personer deltog, från såväl Botkyrka och Södertälje men även några från andra håll. Flertalet, inklusive undertecknad, hade viss tidigare kännedom om det område vi besökte. Nu vet vi alla garanterat mycket mer, inte minst med fördjupad kännedom om sådant som vi bara kände till ytligt innan.

Den verkligt stora upplevelsen gav oss Bo genom att under den flera kilometer långa vandringen i den delvis ganska kuperade skogsterrängen (som gav bra motion men upplevdes lite jobbig av några) visa och berätta om ett antal intressanta företeelser.

Det började med järnåldern ...

Bo inledde med att på en central plats i området, (Berga) med utsikt över fält, åkrar och impediment (Nybygget-Vipptorp-Solberga och Bondberga), peka på och samtidigt berätta om en del av vad som försiggått här och i omgivningarna. Vad gäller äldre tider finns i princip inget från varken sten- eller bronsålder med undantag ett ståtligt bronsåldersgravröse på bergsryggen vid Bullsta (utefter Sörmlands och Grödingeleden) men däremot väldigt mycket lämningar från järnåldern. Under senare tid och i synnerhet 1800-talet spelade torparen en huvudroll som arbetskraft i jordbruket, vilket avspeglade sig i ett stort antal torp i dessa trakter. Bo berättade att det vid mitten av 1800-talet, när befolkningen på landsbygden var som störst, fanns det ca 100.000 torpare i Sverige!

Men det utnyttjades också folk från andra håll för olika arbeten. Ett exempel är att den å som löper mitt i det öppna området ursprungligen dikades ut av hitresta dalkarlar! Angående dessa fält så har flera försök gjorts att nyttja dem för produktiva ändamål – med föga framgång. Ett sent exempel är en energiskogsodling, som dock inte gav något alls.

Många hot mot naturen de 50 senaste åren

Utflyktens rubrik var ”Historiska och geologiska minnesmärken i hotad natur” – och i och med de många förslag och idéer om användning av dessa områden som sedan mitten av 1900-talet varit på tapeten så var ordet ”hotad” verkligen rätt ord! Bo beskrev ett antal minst sagt storvulna exempel. 1964 köpte Stockholms stad området för att etablera en helt ny stad, Grödingestaden, som skulle rymma sådär 100.000 invånare! Så småningom backade man, och istället förverkligades dessa idéer i trakterna kring Hallunda. Tänk att bara föreställa sig ett Hallunda här ute! Makalöst, helt enkelt.

1975, i samband med att Himmerfjärdsverket etablerades på sydspetsen av Grödingelandet, så sprängdes den stora avloppstunneln, med ”upptagningsområde” från Södertälje och hela södra Stockholm, ner mitt igenom området. Av detta syns dock ingenting – som tur är.

1980-talet, förlängdes ett gammalt vägreservat för den sk Fläsklösaleden; en tänkt sträckning av en ny väg genom Södertörn över Grödingelandet tvärs igenom de områden vi nu besökte, och gå tvärs över Hallsfjärden (med ön Fläsklösa som brofundament) med en segelfri höjd av 48 meter.

1985, övertog SJs banavdelning Fläsklösa-reservatet för att etablera en ny järnvägssträckning för att avlasta gamla stambanan. Den nya sträckan fick namnet ”Grödingebanan”. Förarbetet inleddes med kartering och utgrävning av fornlämningar. Södertälje vaknade och kräver att järnvägens sträckning byggs via staden med en fjärrtågsstation (Södertälje syd). Myndigheten ändrade planen till Södertäljes fördel med en ny högbro (Igelstatron). Den nya Grödingebanan invigdes den 9 januari 1995. Att Södertälje Syd blev en flopp är en annan historia.

1990, hotades Bergamarken av en gigantisk soptipp belägen nordväst torpet Nybygget. Anledningen var att den gamla flygflottillen F18 (Tullinge) skulle ersätta Bromma inrikesflygplats. Soptippen vid Gladö Kvarn måste flyttas på grund av den stora fågelkolonin som ses som ett hot mot flyget. I kommande kommunalval fick F18-partiet sådan makt att flygplatsplanerna skrinlades. Ingen soptipp till Berga!

Under 1990-talet bestämde luftfartsverket att en internationell storflygplats skulle byggas vid Berga i Grödinge under arbetsnamnet Grödinge-Hall. Ett gigantiskt bygge omfattande flera kvadratkilometer, med en bansträckning från öster till väster. Planeringen var långt gångna när dåvarande regering stoppade byggplanerna. Enligt uppgift var motståndet hårt från ett krisande SAS som inte orkade med att driva en flygplats till. Alternativet blev en tredje landningsbana på Arlanda och att Bromma behölls.

I och med denna utveckling, och i linje med det moderatstyrda ambitionen att sälja ut så mycket som möjligt av stadens markinnehav runt om i länet, så såldes området, omfattande 1600 ha, för 250 mkr år 2011 till Snäckstavik Skogs AB, ingående i Åkers kronopark. Ambitionen är att nyttja området för skogsbruk. Området på Södertäljes del av Grödingelandet ägs till stor del av den privata markägaren Mats Ruhne.

Ett relativt bergigt område om ca en kvadratkilometer, beläget ungefär kring gränsen mellan Södertälje och Grödinge, är sedan länge av Sveriges geologiska undersökning SGU utpekad som ett lämpligt område för utvinning av berg för bergkross, att användas för byggande och anläggningsarbeten. Det finns tidvis stora behov av sådant i Stockholmsområdet, varför

markägarna inför chansen till väsentligt större intäkter än skogsbruk under 2012 erbjöd olika bolag med behov att under flera tiotals år nyttja 48 ha av området för utvinning av berg samt hantering av massor (asfalt, grus mm) – en bergtäkt helt enkelt. Svevia nappade på erbjudandet, och har nu i år (2013) börjat arbetet med att få myndigheternas medgivande för detta. Arbetet är ännu i sin början, och det är en mångårig process innan tillstånd – eventuellt ges och brytning kan igångsättas.

Som sagt, naturen här har verkligen varit hotad – och det lär inte vara slut i och med ovanstående!

Ett nytt hot

Ett nytt hot finns redan i och med att det nu planeras ytterligare dubbla spår mellan Stockholm och Järna för snabbtågen som inte kan köra om de långsamma godstågen. Bansträckningen har fem alternativ varav två viker söderut ungefär vid Tyttinge vidare ner till Berga och Fläsklösa, dvs i princip den tidigare skrinlagda sträckningen över Hallsfjärden. Ett annat alternativ är en spårdragning parallellt med de befintliga spåren för Grödingebanan, dvs med en ny bro parallellt med Igelstabron. Naturskyddsföreningarna i Stockholms län, Södertälje och Botkyrka förespråkar detta alternativ eftersom det innebär väsentligt mindre påverkan på naturen än det förra,

Spännande vandring!

Själva vandringen blev mycket spännande. Vi började med att i det öppna området vandra förbi gamla torpställen, sedan länge borta. Efter att ha kommit in i skogen och en bit upp på

ett berg besteg vi ett större område belamrat av mängder av sten – mycket svårt att gå på! Det

visade sig inte vara en gammal bronsåldersgrav som man kanske kunde gissa, utan ett klapperstensfält – dvs något som naturen, nämligen istiden, åstadkommit.

Här passade Bo på att också berätta om den närbelägna Marsjön; en sjö som haft en ganska stor utbredning historisk men som alltefter krympt via igenväxning och ersatts av sumpmarker. En del av sjöns omgivning utgörs av en torvmosse; och ända in på 1930-talet

förekommit här torvbrytning. Numera är skyddad och plats för en del sällsynta fåglar. Bo berättade för oss att han sett berggöv på nära håll här. Och – även denna plats har varit på förslag för en soptipp! Denna blev istället förlagd närmare Södertälje, nämligen norr om Hallanstalten, på nordsidan om Grödingebanan (och har ställt till bekymmer för Södertälje eftersom lakvatten från denna nu lång tid efter att den stängts påverkar grundvattnet. Eftersom markägaren Mats Ruhne inte tillåtit kommunen att åtgärda problemen har kommunen efter ett domstolsförfarande fått lov att exproprierat markområdet; en mycket ovanlig åtgärd.).

Så småningom kom vi fram till ett så kallat gränsrör; en gränsmarkering från förr i tiden bestående av en upprest sten, i detta fall omgiven av ett ”stenröse”. Denna markerade ett ställe där en häradsgrens ändrade riktning.

På ett annat ställe i trakterna finns ett så kallat femstenarör, också med en upprest sten, men där det finns omgivande stenar som var och en pekar ut riktningen för de fem gränser som möts där. Denna hann vi dock inte bese. Bo passade här på att berätta att det i närheten fanns en ca två meter hög runsten, beskriven och avritad av fornforskaren Rikard Dybeck vid mitten av 1800-talet. Vart den tagit vägen är okänt; kanske finns den i en husgrund?

Efter en välbehövlig fikapaus så var det dags för ytterligare ett par intressanta upplevelser. Den första var en s k kolbotten, rester av förbränt trä/träkol från en tidigare kolmila – dolt under marken, men som Bo grävt fram en bit av för att visa oss.

Den andra bestod av en spektakulär ”vandring” genom en s k diabasgång. En diabasgång genom berget är normalt fylld med mineralen diabas som ses som svarta band. I detta fall har diabasen vittrat och lämnat en smal djup gång i berget. En del av denna går att beträda – eller ska man säga ”genomtränga”. Det rör sig om ca 40 meter på ett djup om mellan 3 och 30 meter, med en bredd på 50-100 cm, dvs. nätt och jämt möjlig att passera för en människa (som inte är alltför rund om magen). Enormt spännande! Trots sin relativa storlek är

sprickan mycket svår att få syn på. Faktum är att undertecknad tidigare varit på och kring berget ifråga utan att lägga märke till den.

Efter en mindre promenad på en av områdets avstängda grusvägar kom vi så fram till våra bilar – och den för min del bästa utflykten med Naturskyddsföreningen under mina fem år i föreningen var slut!

Jag vet inte om alla andra tyckte exakt likadant – men att alla tyckte det var en väldigt givande skogs promenad, det vet jag! Tack Bo för en fantastiskt fin upplevelse! Och för att du bidragit till att få ännu några fler att komma till insikt om vikten av att värna dessa trakter från framtida hot, hur de än kan se ut!

Lars Klasén
Södertälje, 22 oktober 2013

